

ปรัชญาและความคิดทางการเมืองยุคโบราณ

PHILOSOPHY AND THOUGHT TO ANCIENT POLITICS

เกษภา ผาทอง
ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช

บทคัดย่อ

กลตรรกศาสตร์สรรพสิ่งเอกภพเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป ความจริงทางธรรมชาติ
สร้างมนุษย์ก่อกำเนิดพฤติกรรมที่หลากหลาย วิถีชีวิตที่แตกต่าง พฤติกรรมที่ปรับเปลี่ยนตาม
ยุคสมัย การดำรงตนอยู่ในสังคมหมู่มาจึงจำเป็นต้องมีกฎ ระเบียบเข้ามาควบคุม การศึกษา
ปรัชญาและแนวคิดปรัชญาการเมืองยุคโบราณ เป็นความพยายามที่จะทดแทนความเห็นใน
เรื่องธรรมชาติของการเมือง ทั้งยังเป็นความพยายามที่จะรู้ทั้งธรรมชาติของสิ่ง ที่เป็นการเมือง
และระเบียบทางการเมืองที่ถูกที่ดีด้วย พร้อมกับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเมือง เพราะเป็น
การเน้นรูปแบบการเมืองในลักษณะของอุดมคติ อุดมการณ์ แนวคิด การศึกษาวิเคราะห์
โดยยึดหลักจริยธรรมและคุณธรรมของผู้ปกครองว่าที่ดีที่สุดหรือที่เลวที่สุดเป็นอย่างไร รูปแบบ
การปกครองที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์เป็นอย่างไร โดยเกิดจากการศึกษา ค้นคิดขึ้นมา
เองของนักปราชญ์เป็นส่วนมาก โดยไม่ได้มีการศึกษาทดสอบ วิเคราะห์ในเชิงวิทยาการที่เป็นที่
ยอมรับได้ในหลักการว่า ถูกต้องเที่ยงตรง เพียงแต่อาศัยความมีชื่อเสียงและน่าเชื่อถือของ
เจ้าของแนวความคิดเท่านั้น ก็นำไปสู่แนวทางการปฏิบัติ ซึ่งผลที่ตามมาจึงเกิดการเมืองการ
ปกครองในหลากหลายรูปแบบ หลายระบบ และหลายลัทธิ ซึ่งการศึกษาทฤษฎีการเมืองใน
สมัยโบราณนี้ จึงมีลักษณะเหมาะที่จะเป็นการศึกษาปรัชญา หรือประวัติศาสตร์มากกว่า
รัฐศาสตร์

คำสำคัญ: ปรัชญา, ความคิดทางการเมือง, ยุคโบราณ

Abstract

The logic behind the universe is that it exists and goes out of existence. The natural reality of human beings generates diverse behaviors. Life style Behavior Modified by Era to live in society, so many rules. Regulation came into control. The study of philosophy and the concept of antiquity political philosophy is an attempt to replace the political views of nature. It is also an effort to know both the nature of political affairs and the political order that is good, along with political activities. It emphasizes the political style in terms of ideals, ideals, analytical ideas based on the moral and moral principles of the parents, what is the best or the worst? What is a desirable and unwanted parenting style? The result of the study, thought of the sage is very much. The study was not tested, analyzing in science is acceptable in principle. Accurate Only the reputation and credibility of the owner of the concept, it leads to practical guidelines. As a result, there are many forms of political system and many doctrines. Which study of political theory in ancient times is ideal to study philosophy or history rather than political.

Keywords: Philosophy, Thought, Authority Politics

บทนำ

สรรพสิ่งในโลกเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป ความหลากหลายทางชีวภาพของมนุษย์ ก่อให้เกิด พฤติกรรมที่แตกต่าง เมื่อมีความแตกต่างการกำหนดหรือควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ จึงเป็นเรื่องที่ยากอยู่พอสมควร โดยเฉพาะประเด็นด้านความคิด มนุษย์มีดวงจิตที่หลากหลายหรือเรียกว่า “นานาจิตตัง” ประเด็นด้านการแสวงหาความรู้หรือที่เรียกว่า ญาณวิทยา (Epistemology) หรือทฤษฎีความรู้ (Theory of Knowledge) อันเป็นการศึกษาเกี่ยวกับความรู้ของมนุษย์ หรือวิธีการแสวงหาความรู้ของมนุษย์ โดยปกติเราถือว่าความรู้เป็นสิ่งที่มียุ่จริง และเราสามารถแสวงหาความรู้ได้ วิชาต่างๆ มียุ่ก็เพื่อให้เราแสวงหาความรู้

แต่เราก็เห็นได้เช่นกันว่า ความรู้เปลี่ยนแปลงอยู่บ่อยๆ บางครั้งความรู้ก็เป็นเพียงทฤษฎีหรือความเห็นหนึ่ง ยังมีความเห็นอื่นๆ ที่คัดค้านทฤษฎีหรือความเห็นนั้นๆ แม้แต่ประสาทสัมผัสที่ว่าแน่นอนนั้น บางครั้งก็รายงานสิ่งที่ไม่เป็นจริง เช่น การเห็นภาพลวงตาต่างๆ เป็นต้น ญาณวิทยาตั้งคำถามเกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้ เช่น ถามว่าความรู้ทางประสาทสัมผัสเชื่อถือได้หรือไม่ เหตุผลเข้าถึงความจริงได้หรือไม่ ความรู้มีอยู่หรือไม่ หากมีอยู่มนุษย์สามารถแสวงหาความรู้ได้หรือไม่ ความรู้แน่นอนตายตัวหรือเปลี่ยนแปลง แต่โดยสภาพความเป็นจริงแล้วไม่อาจปฏิเสธได้ว่า แนวทางการแสวงหาความรู้จะเป็นการศึกษาวิชาใดๆ ก็ตาม อยู่ที่ว่าแนวทางการศึกษาวิชาทุกวิชา ย่อมถูกกำหนดโดยความเข้าใจของผู้ที่จะศึกษาหรือสอนเกี่ยวกับเนื้อหาสาระของวิชานั้นๆ ว่า มีอยู่อย่างไรเป็นสำคัญ เช่น ถ้าผู้ศึกษาหรือสอนมีความเข้าใจวิชาที่ตนศึกษาหรือสอนเป็นเรื่องของวิชาประวัติศาสตร์ และมีความสำคัญต่อตัวเขาเฉพาะในแง่ของประวัติศาสตร์ เขาก็คงจะต้องใช้แนวทางประวัติศาสตร์เป็นวิธีสอนหรือศึกษาเป็นหลัก ในขณะที่เดียวกัน สำหรับผู้เห็นว่าวิชาเดียวกันนั้นเป็นเรื่องของปรัชญา และเนื้อหาสาระของวิชานั้นเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในเชิงปรัชญา เขาก็คงจะใช้วิธีการที่เหมาะสมแก่วิชาปรัชญามาเป็นหลักในการศึกษาหรือสอน เป็นต้น หลักความจริงที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนี้ จะปรับได้ดีเป็นพิเศษสำหรับกรณีของวิชาปรัชญาการเมือง เพราะถึงแม้ว่าวิชานี้จะมีสอนอยู่ในสถาบันการศึกษาหลายๆ แห่ง แต่ในแต่ละสถาบันการศึกษานั้น ชื่อวิชานี้ก็มีการเรียกแตกต่างกันออกไปมากมาย ตั้งแต่ปรัชญาการเมือง ความคิดทางการเมือง ลัทธิการเมือง อุดมการณ์ทางการเมือง ตลอดจนทฤษฎีการเมือง และวิธีการเรียนการสอนก็แตกต่างกันออกไปด้วย (สุรินทร์ พิศสุวรรณ, 2526) ดังนั้น เพื่อความเหมาะสมในการกล่าวถึงแนวทางการศึกษาวิชาปรัชญาการเมือง จึงมีความจำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจให้กระจ่างชัดเสียตั้งแต่ต้นว่า ปรัชญาการเมืองในที่นี้หมายถึงอะไร แตกต่างจากวิชาที่มีชื่อคล้ายๆ กันมาแล้วดังกล่าวอย่างไรบ้าง นอกจากนั้นแล้ว เพื่อที่จะให้ได้ภาพที่ชัดเจนและสมบูรณ์ที่สุด ก็จะได้แยกแนวทางการศึกษาวิชาปรัชญาการเมืองที่กระทำกันในประเทศตะวันตก (สมบัติ จันทรวงศ์, 2539) โดยเฉพาะปรัชญาและแนวความคิดทางการเมืองยุคคลาสสิกที่นักปรัชญาต่างๆ ได้แสดงทัศนะไว้ว่าจะเกิดจากประสบการณ์ในการรับรู้ หรืออันเกิดจากสภาพแวดล้อมในสังคมตามยุคสมัยนั้นๆ

ความหมายและความสำคัญของปรัชญาการเมือง

ศาสตร์ทั้งหลายที่มีการเรียนการสอนกันอยู่นั้น ย่อมมีลักษณะเฉพาะตัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเนื้อหาสาระที่ต้องทำความเข้าใจกันอย่างถ่องแท้ ซึ่งเนื้อหาสาระนี้เองที่ได้รวบรวมทั้งหลักการตลอดจนแนวคิดต่างๆ ที่เป็นรากฐานสำคัญของศาสตร์นั้นๆ ในทางรัฐศาสตร์ก็เช่นเดียวกัน ย่อมมีเนื้อหาสาระที่เป็นหลักการและกรอบแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการเมืองทั้งหลาย และที่สำคัญกรอบแนวคิดดังกล่าวนี้ จะเป็นพื้นฐานให้ผู้ศึกษาเรื่องของรัฐศาสตร์ ได้เข้าใจรากฐานความเป็นมาที่สำคัญๆ ในทางการเมือง ซึ่งมีอยู่มากมายทีเดียว ข้อความที่เป็นกรอบแนวคิดดังกล่าว บางข้อความก็อาจใช้แทนกันได้ แต่บางข้อความก็จะมีลักษณะเฉพาะตัว ซึ่งจะมีจุดเน้นที่ต่างกันออกไป ข้อความที่กล่าวถึงนี้ เป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจในเบื้องต้น ได้แก่ คำว่า ปรัชญาการเมือง ทฤษฎีการเมือง ความคิดทางการเมือง และอุดมการณ์ทางการเมือง รวมถึงลัทธิการเมืองด้วย (ชรินทร์ สันประเสริฐ, 2554)

ปรัชญาการเมืองตามกำเนิดนั้น เป็นสาขาหรือแขนงหนึ่งของปรัชญา (philosophy) เพื่อทำความเข้าใจความหมายของปรัชญาการเมือง (political science) เราต้องทำความเข้าใจกับความหมายของคำว่าปรัชญาเสียก่อน ปรัชญาตามความหมายดั้งเดิมนั้นหมายถึง ความรักในปัญญา (love of wisdom) หรือการแสวงหาปัญญา (quest for wisdom) (Leo Strauss, 1959) แต่ผู้ที่แสวงหาปัญญาหรือปรัชญาเมธี (philosopher) นั้นแสวงหาปัญญาในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับอะไร หลักฐานที่ปรากฏแสดงว่าปรัชญาเมธีคนแรกๆ ได้แก่ ผู้ที่พูดถึง “ธรรมชาติ” เพราะฉะนั้น ธรรมชาติจึงเป็นสาระสำคัญของปรัชญา (Leo Strauss and Joseph Cropsey (eds), 1963) แต่ “ธรรมชาติ” หมายถึงอะไร คำตอบก็คือว่า ธรรมชาติหมายถึงคุณลักษณะ (character) สิ่งใดสิ่งหนึ่ง “มี” หรือ “เป็น” หรือ “กระทำ” นี้ความหมายเดิมของ “ธรรมชาติในสมัยที่ “วิทยาศาสตร์” ยังไม่ได้มีการแยกตัวออกไปจากปรัชญา แต่ไม่ว่าเราจะเข้าใจความหมายของธรรมชาติอย่างไร ประเด็นสำคัญอยู่ตรงที่ว่า ธรรมชาติย่อมจะไม่ใช่ว่าเรื่องที่จะเข้าใจกันได้ “โดยธรรมชาติ” หากธรรมชาติจะต้องเป็นสิ่งที่ถูกค้นพบ การค้นพบธรรมชาติหมายถึง การแยกแยะปรากฏการณ์ทั้งหลายออกเป็นปรากฏการณ์ที่เป็นธรรมชาติ และเป็นปรากฏการณ์ที่ไม่ใช่ธรรมชาติ ปรัชญาเมธี คือ ผู้ที่แสวงหาและแยกแยะปรากฏการณ์ดังกล่าวออกจากกัน (สมบัติ จันทรวงศ์, 2556)

อย่างไรก็ตาม แนวโน้มของปรัชญาการเมืองที่จะเกี่ยวโยงเอาปัญหาของมนุษย์เข้าไว้ด้วยกันนั้น เริ่มต้นโดยโสเกรตีส ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่าโสเกรตีสเป็นผู้เริ่มตั้งคำถามประเภทที่ว่า อะไรคือความดี อะไรคือความกล้าหาญ อะไรคือความยุติธรรม อย่างจริงจัง จะเห็นว่าคำถามเหล่านี้ไม่เพียงแต่จะใกล้ตัวมนุษย์ยิ่งกว่าคำถามที่ปรัชญาเมธีรุ่นแรกๆ ตั้งเท่านั้น หากแต่ว่ายังมีผลกระทบกระเทือนอย่างรุนแรงและโดยตรงต่อความเห็นในเรื่องทางการเมืองของชุมชนอีกด้วย แม้แต่ความเห็นที่ทรงอำนาจมากที่สุดในสังคมอันได้แก่ ความเห็นของรัฐที่ออกมาในรูปของกฎหมาย ก็ต้องถูกกระทบกระเทือนด้วย ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่า ในทุกชุมชน กฎหมายเท่านั้นที่มีอำนาจสูงสุดที่จะกำหนดว่า การกระทำอย่างไรจึงจะเรียกว่ายุติธรรม อย่างไรจึงจะเรียกว่าไม่ยุติธรรม อย่างไรจึงจะเรียกว่าดี อย่างไรจึงจะเรียกว่าไม่ดี เมื่อเป็นเช่นนี้ การแสวงหาธรรมชาติของความยุติธรรมหรือความดี และการตั้งคำถามอื่นๆ ที่เกี่ยวโยงกับมนุษย์และชุมชนการเมืองนี้แหละ คือจุดเริ่มต้นของปรัชญาการเมือง ดังนั้น ปรัชญาการเมือง ณ จุดเริ่มต้นจึงหมายถึง ความพยายามที่จะทดแทนความเห็นในเรื่องธรรมชาติของการเมือง ด้วยความรู้ในเรื่องธรรมชาติของสิ่งที่เป็นการเมือง ทั้งยังความพยายามที่จะรู้ธรรมชาติของสิ่งที่เป็นการเมืองและระเบียบทางการเมืองที่ถูกที่ดีด้วยพร้อมๆ กัน เรื่องปรัชญาการเมืองนี้ Leo Strauss นักวิชาการคนสำคัญที่ฟื้นฟูความสนใจในการศึกษาปรัชญาการเมืองอย่างจริงจังขึ้นมาอีกในศตวรรษปัจจุบัน กว่าถึงปรัชญาการเมืองว่า ได้แก่ สาขาของปรัชญาซึ่งใกล้ชิดมากทีสุดกับชีวิตทางการเมือง อันได้แก่ชีวิตที่ไม่มีชีวิตเชิงปรัชญา หรือได้แก่ชีวิตมนุษย์ธรรมดาๆ ส่วนผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นบิดาของปรัชญาการเมือง หรือผู้ซึ่งตามความคิดเห็นของซิเซโร เป็นคนแรกที่นำปรัชญาจากสวรรค์มาสู่โลก ก็คือโสเกรตีส (469-399 ก่อนคริสต์ศักราช) และนี่ก็คือ เหตุผลสำคัญที่ว่าปรัชญาการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งปรัชญาการเมืองเบื้องต้น โดยเนื้อแท้แล้วก็คือปรัชญาของโสเกรตีส ส่วนศาสตราจารย์ Struss มีความเห็นว่า การกระทำทางการเมืองทั้งปวงย่อมมุ่งจะเปลี่ยนแปลงหรือรักษาไว้ เมื่อมุ่งจะเปลี่ยนแปลงก็ต้องการเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งที่ดีกว่า เมื่อมุ่งรักษาก็ต้องรักษาส่งดีเอาไว้ไม่ให้เปลี่ยนแปลงไปในทางที่เลวลง กิจกรรมทางการเมืองจึงต้องมีความรู้เรื่องสิ่งที่ดีสิ่งที่เลวเป็นเครื่องชี้ทาง แต่เราจะรู้ว่าจะไรดีขึ้นหรือเลวลงเราก็ต้องรู้เสียก่อนว่าอะไรคือความดี และชีวิตที่ดีของมนุษย์ได้แก่ชีวิตอย่างไร ตลอดจนสังคมที่ดีนั้นคือสังคมอย่างไร ดังนั้น ปรัชญาการเมืองก็คือความพยายามที่จะรู้ทั้งธรรมชาติของสิ่งที่เป็นการเมือง และระเบียบการเมืองที่ถูกต้องที่ดีด้วย ปรัชญาการเมืองจึงบ่งถึงวิธีการศึกษา

ซึ่งมีทั้งด้านความลึกล้าคือความเจาะลึกให้ถึงรากโคน และความกว้างของขอบเขตของการศึกษา ส่วนคำว่าการเมืองนั้นบ่งถึงเนื้อหาของสิ่งที่ศึกษา ตลอดจนภาระของกิจกรรมของการศึกษานั้นด้วย เพราะปรัชญาการเมืองเกี่ยวข้องกับเรื่องทางการเมือง ในสิ่งที่มุ่งหวังจะให้ความหมายต่อชีวิตทางการเมือง เนื้อหาของปรัชญาการเมืองก็คือเป้าหมายอันสูงสุดของกิจกรรมทางการเมือง (สมบัติ จันทรวงศ์, 2535) ส่วนที่เกี่ยวกับปรัชญาการเมืองนี้ ประเด็นสำคัญคือเรื่องของหลักจริยธรรม (ethics) เป็นเสมือนหลักการหรือเหตุผลที่ถูกต้องและมีคุณธรรม ซึ่งเป็นรากฐานของการเมืองแต่ละแบบ (สุขุม นวลสกุล, โกศล โรจนพันธ์, 2548) ต่อมาเมื่อนักการเมืองคนหนึ่งเสนอว่ารูปแบบหรือโครงสร้างต่อไปนี่ดีที่สุด สำหรับใช้เป็นแบบในการจัดระบบการอยู่ร่วมกัน พร้อมกันนั้นก็ให้เหตุผลสนับสนุนจำนวนหนึ่ง ข้อเสนอของเขานี้จัดอยู่ในประเภทของปรัชญาการเมือง (สมภาร พรหมทา, 2538) อีกทั้งสิทธิต์ บุตรอินทร์ (สิทธิต์ บุตรอินทร์, 2523) มีมุมมองว่า ปรัชญาการเมืองเป็นวิชาปรัชญาประยุกต์สาขาหนึ่ง มุ่งศึกษาวิเคราะห์ ประเมินแสวงหา และสร้างแนวคิดอันเป็นสัจจะทางการเมือง อีกนัยหนึ่ง ปรัชญาการเมืองเป็นวิชาว่าด้วยความคิดเกี่ยวกับการตีความ การสร้าง และกำหนดสิทธิ หน้าที่ ตลอดจนความสัมพันธ์แบบฉบับในการดำเนินชีวิตร่วมกันของมนุษย์ ยิ่งกว่านี้เป็นวิชาว่าด้วยโครงสร้างทางความคิดและความเชื่อที่ถือเป็นสูตรทางการเมือง พร้อมกับการใช้เหตุผลวิเคราะห์ ข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางสร้างสถาบัน อุดมคติ นโยบาย และวัตถุประสงค์ทางการเมือง นอกจากนี้ วิชาปรัชญาการเมืองมิได้หยุดอยู่เพียงการศึกษาระบบการเมืองการปกครองลัทธิใดลัทธิหนึ่ง หากแต่ก้าวลึกลงไปสู่การวิเคราะห์แนวคิดอันเป็นพลังดันต่อให้ระบบการเมืองนั้นๆ เกิดขึ้นในสังคมมนุษย์ ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหน เมื่อไรก็ตาม มุ่งให้ความรู้เกี่ยวกับสัจจะทางการเมือง มองเห็นความพยายามทางการเมืองเป็นเรื่องใหญ่ และที่สำคัญที่สุดในชีวิตของมนุษย์ให้การประมาณการณ์ ตีคุณค่า ชี้ให้เห็นจุดดีจุดเสีย ข้อบกพร่อง ข้อดีเด่น ของแนวคิดทางการเมืองในอดีตอันเป็นรากฐานของลัทธิการเมืองในยุคต่อมา

สาระสำคัญของการศึกษาปรัชญาการเมือง

จารีตในการศึกษาการเมืองด้วยการศึกษาสิ่งที่เกิดขึ้นมาแต่โบราณ หรือการศึกษาการเมืองผ่านประวัติศาสตร์นั้น เกิดมาตั้งแต่ยุคกรีกโบราณ อาทิจานเขียนเรื่อง “เรียบเรียงเรื่องราว” (The Histories) ของเฮโรโดตัส “ประวัติศาสตร์สงครามแห่งคาบสมุทรเพโลพอน

เนซุส” (History of the Peloponnesian War) ของธูซิดีเดส (Thucydides) การบันทึกเรื่องราวของโสเกรตีส ในรูปแบบบทสนทนาของเพลโต การศึกษาการเมืองด้วยการศึกษาปรัชญาร่วมกับประวัติศาสตร์ เป็นจารีตในทางการศึกษาการเมืองของโลกตะวันตก แต่เมื่อการศึกษาการเมืองเริ่มเข้าสู่ยุคของความเป็นวิทยาศาสตร์ ได้เริ่มมีการแยกสาขาวิชาเป็นวิชาปรัชญาการเมือง และวิชาประวัติศาสตร์การเมือง (พิสิษฐกุล แก้วงาม, 2550)

ในส่วนของวิชาปรัชญาการเมืองนั้น ได้มีนักรัฐศาสตร์จำนวนหนึ่งนำเอาวิธีวิทยาประวัติศาสตร์เข้ามาศึกษาในวิชาปรัชญาการเมือง นักรัฐศาสตร์เหล่านี้จะไม่นิยามตัวเองว่านักรัฐศาสตร์ แต่จะนิยามตนเองว่านักปรัชญาการเมือง หรือไม่ก็นักประวัติศาสตร์ทางความคิด จึงได้มีการเรียกการศึกษาปรัชญาการเมืองด้วยระเบียบวิธีทางประวัติศาสตร์ว่า “ประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมือง” ซึ่งสตีฟ แทนซีย์ (Stephen D. Tansey) อธิบายไว้ในหนังสือหนังสือความเข้าใจโนทัศน์ “การเมือง” เบื้องต้น (Politics: The Basic) ว่า ประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมืองจะเป็นการศึกษาพัฒนาการของความคิดทางการเมืองของนักปรัชญา นักคิดคนต่างๆ ในแต่ละยุคสมัย โดยคำนึงถึงบริบททางกาลเทศะว่ามีผลต่อทฤษฎี หรือหลักปรัชญาของนักปรัชญา นักคิดคนนั้นๆ อย่างไรบ้าง รวมถึงได้รับอิทธิพลทางความคิดมาจากใคร อะไร อย่างไร ในขณะที่การศึกษาปรัชญาการเมืองจะเป็นการศึกษางานเขียนของนักปรัชญา นักคิดคนต่างๆ อย่างลุ่มลึก โดยไม่คำนึงถึงบริบททางกาลเทศะ ที่สำคัญคือการศึกษาปรัชญาการเมือง และประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมือง เป็นส่วนสำคัญที่จะใช้สร้างทฤษฎีการเมือง (Stephen D. Tansey, 2004) การศึกษาประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมืองที่มีอิทธิพลอย่างสูงในการศึกษารัฐศาสตร์ในประเทศอังกฤษ โดยเฉพาะอิทธิพลจากงานเขียนของอีริก วอเกอลิน (Eric Voegelin) และจอห์น ดันน์ (John Dunn)

กล่าวอย่างกระชับก็คือ วิชาประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมือง เป็นการศึกษาความคิดทางการเมือง เพื่อศึกษาพัฒนาการของความคิดในทางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปตามแต่กาลเทศะนั้นเอง

แนวคิดปรัชญาการเมืองโบราณ

มนุษย์เป็นสัตว์โลกที่ถือกำเนิดขึ้นมาอย่างมีความคิด รู้จักการเปลี่ยนแปลงปรับสภาพตามธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่อยู่โดยรอบ เพื่อให้การดำรงชีวิตของตนเองอยู่

อย่างมีความสุขและสะดวกสบาย จุดเริ่มต้นของทฤษฎี หลักปรัชญา แนวคิด และหลักการต่างๆ ในการศึกษาเกี่ยวกับการเมืองและกฎหมายนั้น มาจากการตั้งคำถามของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติว่า “ธรรมชาติของความเป็นมนุษย์นั้นเป็นอย่างไร” จากคำถามปลายเปิดเช่นนี้ ทำให้เกิดความคิดขึ้นมาว่า โดยแท้จริงแล้วธรรมชาติของมนุษย์นั้น มนุษย์มีความเห็นแก่ตัวเพื่อความอยู่รอดของตนเอง หรือมีธรรมชาติในการอยู่รอดแบบร่วมมือกันเป็นหมู่คณะ เราจะรู้ได้อย่างไรว่าอะไรคือสิทธิเสรีภาพ และความเสมอภาคที่แท้จริง มนุษย์ต้องการสิ่งเหล่านี้จริงหรือไม่ จุดมุ่งหมายที่แท้จริงของการเป็นมนุษย์คืออะไร

มนุษย์ทุกคนต่างก็มีความคิดของตนเองและมีคำถามมากมายในความคิดเหล่านั้น นักปรัชญาจึงไม่ได้ต้องการความหมายของสิ่งเหล่านั้นที่กล่าวมาข้างต้น แต่พวกเขาต้องการเข้าใจแนวคิดรวบยอด (Concept) ที่สามารถทำให้มนุษย์เข้าใจธรรมชาติของตนเอง ธรรมชาติเหล่านั้นของมนุษย์มีข้อดีข้อเสียอย่างไรบ้าง และสามารถนำไปใช้ในด้านใดได้อีกบ้าง เป็นผลให้มีการศึกษาและเป็นเกิดเป็นความคิดทางการเมืองขึ้นมา (วิทยากร เชียงกุล, 2553)

ปรัชญาการเมืองจึงต่างจาก “ความคิดทางการเมือง political thought” เพราะความคิดทางการเมืองเป็นการสะท้อนความคิด ความหมายใดๆ หรือแม้แต่จินตนาการว่าด้วยหลักเบื้องต้นทางการเมือง ใครก็ตามที่รู้จักคิดก็สามารถจะมีความคิดทางการเมืองได้ ยิ่งไปกว่านั้น ในขณะที่ปรัชญาการเมืองเป็นความพยายามที่จะรู้ทั้งธรรมชาติของสิ่งที่เป็นการเมือง และระเบียบทางการเมืองที่ดี ความคิดทางการเมืองก็อาจเกิดขึ้นโดยเจตนา เพื่อสนับสนุนหรือป้องกันความเชื่อในเรื่องใดเรื่องหนึ่งก็ได้ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็ว่า ในขณะที่ปรัชญาเมธีทางการเมืองสนใจไต่หาความจริงหรือสัจจะ นักคิดทางการเมืองไม่ใช่ปรัชญาเมธี ก็อาจจะมีคามผูกพันหรือสนใจเฉพาะแต่กรอบระเบียบ หรือนโยบายทางการเมืองอย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้น

ยุคสมัยของประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมืองนั้น แบ่งออกได้เป็นยุคต่าง ๆ (ปริดิ เกษมทรัพย์, 2552) ดังนี้

สมัยโบราณ (Antiquity) เป็นยุคสมัยที่เริ่มนับตั้งแต่ยุคกรีกและโรมัน เป็นยุคเริ่มแรกของการเกิดประวัติศาสตร์ในด้านต่างๆ หลายด้าน รวมถึงความคิดทางการเมืองด้วยเช่นกัน ยุคสมัยนี้นับตั้งแต่เริ่มแรกของประวัติศาสตร์กรีกโรมัน จนกระทั่งราวๆ คริสต์ศตวรรษที่ 6 (ประมาณคริสต์ศักราช 500)

สมัยกลาง (Middle Ages หรือ Medieval) ยุคสมัยนี้เริ่มต้นช่วงราวๆ ปี คริสต์ศักราช 500 - 1500

สมัยใหม่ (Modern Ages and Contemporary) ยุคสมัยนี้เริ่มต้นช่วงราวๆ ปีคริสต์ศักราช 1500 มาจนถึงปัจจุบัน

ความคิดทางปรัชญาสมัยโบราณ (Antiquity)

ความคิดในนิยายปรัมปรา หากจะกล่าวถึงกรีกโบราณ สิ่งแรกที่ต้องคิดถึงคือนิยายกรีก หลักทางความคิดหรือประวัติศาสตร์ทางด้านความคิดของชาวกรีกโรมัน ก็ได้รับอิทธิพลมาจากนิยายกรีกเช่นกัน ชาวกรีกมีความคิดที่จะอธิบายโลกด้วยเหตุผล จนชาวโลกเชื่อว่าชนชาติผู้ให้กำเนิดและเป็นต้นกำเนิดของหลักปรัชญาความคิดต่างเกิดขึ้นที่นี่ ก่อนอื่นควรเข้าใจว่าหลักความคิดเกี่ยวกับโลกเป็นวัฒนธรรมของชาวกรีกโบราณที่มีอยู่แล้ว เปรียบคล้ายกับวัฒนธรรมไทย เป็นความเชื่อที่สืบทอด ตกทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ในรูปแบบของนิยายปรัมปรา ความเชื่อเรื่องเทวดา เทพทูต เทพเจ้า ฯลฯ ทางด้านความคิดนั้นชาวกรีกโบราณก็รู้จักสิ่งเหล่านี้ผ่านนิยาย เรื่องเล่าปรัมปราจากบรรพบุรุษ

ความคิดทางปรัชญาในระยะก่อตัว ราว 600 ปีก่อนคริสต์ศักราช สังคมของชาวกรีกเริ่มมีการพัฒนาเจริญก้าวหน้ามากขึ้นเรื่อยๆ จากสังคมที่มีการพึ่งตนเองในการหากินหาใช้ เริ่มมีการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน ไปจนถึงการค้าขายและเจริญถึงขั้นการส่งออก นำเข้ากับเมืองอื่นๆ อย่างกว้างขวาง เมื่อสภาพสังคมความเป็นอยู่ดีมีความมั่นคงและสมบูรณ์ขึ้น ชาวกรีกจึงได้มีเวลาในการคิดถึงเรื่องต่างๆ สภาพแวดล้อมเหมาะสมและเอื้ออำนวยแก่การเรียนรู้ มีความสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น จึงเกิดการก่อตัวของวิชาปรัชญา นักคิดกรีกช่วงแรกๆ หาเหตุผลอธิบายเกี่ยวกับต้นเหตุของสิ่งต่างๆ และต้นกำเนิดของโลก นักคิดชาวกรีกพยายามเสาะหาหลักการที่มีเหตุผลอย่างเป็นสากล พวกเขาเริ่มสละความคิดดั้งเดิมในความเชื่อและเข้าใจด้วยจินตภาพในรูปแบบของนิทานปรัมปรา และเปลี่ยนมาคิดแบบใช้ความคิดสติปัญญาอย่างมีเหตุผล

ปรัชญายุคประวัติศาสตร์โบราณ ชนเผ่าเร่ร่อนยุคก่อนประวัติศาสตร์แต่เดิม ยังไม่มีการพัฒนาความรู้ความเข้าใจทางธรรมชาติวิทยา คนในยุคนั้นมีชีวิตความเป็นอยู่ด้วยความหวาดกลัว หวาดระแวง และต้องการเข้าใจถึงความเป็นไปไปตามธรรมชาติ ทั้งการ

เปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ เช่น แผ่นดินไหว น้ำท่วม ภูเขาไฟระเบิด ฯลฯ และธรรมชาติของมนุษย์ ซึ่งก็คือการเกิด แก่ เจ็บ ตาย สิ่งเหล่านี้มีผลกระทบกับชีวิตของคนยุคสมัยก่อนเป็นอย่างมาก คนเหล่านั้นจึงตีความและเลือกเชื่อในทำนองนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่เหนือธรรมชาติ โดยส่วนมากจะนับถือศาสนาธรรมชาติ บรรพบุรุษ วิญญาณนิยม โชคชะตานิยม คติเทพเจ้านิยม เป็นต้น โซโรแอสเตอร์ หนึ่งในนักบวชแห่งอาณาจักรเปอร์เซีย ได้พยายามเปลี่ยนแปลงศาสนาที่นับถือหลายเทพเจ้า ให้มานับถือเทพเจ้าเพียงองค์เดียว คาดว่าศาสนาของโซโรแอสเตอร์ มีอิทธิพลต่อการพัฒนาศาสนายูดาห์และคริสต์ศาสนาในยุคสมัยต่อมา ศาสนาพราหมณ์เกิดขึ้นช่วงที่มีการแบ่งชั้นวรรณะในกลุ่มแม่น้ำสินธุ ซึ่งปัจจุบันพัฒนาเป็นศาสนาฮินดู และราว 500 ปี ก่อนคริสต์ศักราชก็ได้ กำเนิดศาสนาพุทธ เป็นศาสนาแบบปรัชญาที่มองในเรื่องความเสมอภาคและหนทางแห่งการหลุดพ้นจากความทุกข์ด้วยตนเอง

ปรัชญายุคอินเดียบราหฺม แนวคิดสำคัญที่เกิดขึ้นอย่างน้อย 1,000 ปี ก่อนคริสต์ศักราช คือการแบ่งมนุษย์ออกเป็น 4 ชั้นวรรณะ ซึ่งกล่าวว่าแต่ละชั้นวรรณะมีกำเนิดมาจากอวัยวะของพระเจ้าที่ต่างกัน การแบ่งวรรณะเช่นนี้เป็นไปตามกฎเกณฑ์ธรรมชาติ แนวความคิดนี้ได้อธิบายไว้ว่า สังคมของมนุษย์ย่อมมีกิจสำคัญ 3 ประการ เพื่อรักษาสังคมเอาไว้คือ

1. ศาสนาและกฎระเบียบในสังคม ทั้งการให้ความรู้ ให้คำปรึกษาวรรณะกษัตริย์ คานอานาจให้กษัตริย์อยู่ในธรรม วรรณะพราหมณ์เป็นผู้ดูแลหน้าที่นี้
2. การปกป้องสังคมและรัฐ การดูแลป้องกันความวุ่นวาย การปกครองให้เป็นหน้าที่ของวรรณะกษัตริย์ ซึ่งถือเป็นวรรณะนักรบ
3. ผลิตผลเพื่อการอยู่การกิน การจับจ่ายใช้สอย หรือผู้ทำงานด้านกลสิกรรม การค้า หรือการผลิตต่างๆ ให้เป็นหน้าที่ของวรรณะแพศย์

และสุดท้าย แรงงานที่ต้องคอยสนับสนุนเพื่อนให้ทั้ง 3 วรรณะข้างต้นทำงานได้อย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย ผู้ทำหน้าที่ใช้แรงงานหรือด้านกรรมกรนั้นคือวรรณะศูทร คัมภีร์อรรถศาสตร์ คัมภีร์ที่เป็นเสมือนคู่มือนักปกครองในยุคสมัยของอินเดียบราหฺม เข้าใจว่าถูกเรียบเรียงโดย เกาติลยะ หรือผู้ที่สามารถยืนกองทัพอเล็กซานเดอร์มหาราชย์ ที่พยายามขยายอำนาจมาสู่อินเดียเอาไว้ได้ คัมภีร์นี้มีเนื้อหาเกี่ยวข้องสนับสนุนคุณสมบัติของศาสนาพราหมณ์ 3 ประการคือ อำนาจ ธรรมะ และกามะ ในยุคสมัยอินเดียบราหฺมจะให้ความสำคัญกับวรรณะ

พราหมณ์มากกว่าวรรณะกษัตริย์ แต่อรรถศาสตร์จะยึดการให้ความสำคัญกับประมุขของรัฐมากกว่าวรรณะพราหมณ์ แต่ก็ยังคงยอมรับว่า วรรณะพราหมณ์มีชั้นสูงกว่า โดยหน้าที่ของวรรณะพราหมณ์นั้น จะมุ่งเน้นไปที่เรื่องศาสนาและพิธีกรรมมากกว่าการมีบทบาททางราชการของรัฐ

พระพุทธเจ้า หรือเจ้าชายสิทธัตถะ โคตมะ จากแคว้นแห่งหนึ่งในชมพูทวีป ผู้ค้นพบ (ตรัสรู้) และเผยแผ่ศาสนาพุทธที่เจริญรุ่งเรืองในอินเดียในยุคต่อมาระยะหนึ่ง โดยแก่นสำคัญของปรัชญาชาวพุทธ คือการมองชีวิตและสรรพสิ่งในโลกว่าไม่เที่ยงแท้ มีความทุกข์ ไม่ใช่ของตน และมีแต่จะเสื่อมสลายไป ไม่ควรยึดมั่นถือมั่น ทุกสิ่งย่อมมีสาเหตุ เน้นความเป็นเหตุเป็นผล ให้ตั้งข้อสงสัยไว้ก่อน อย่าเพิ่งเชื่ออะไรโดยง่าย ศาสนาพุทธเน้นเดินทางสายกลางและการดำเนินชีวิตแบบเรียบง่าย อีกทั้งเน้นในเรื่องของหนทางแห่งการดับทุกข์ โดยเห็นว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของสังคม มีหลักคิดสำคัญคือ อริยสัจ 4 ในทางปรัชญาความคิดทางสังคมของศาสนาพุทธ มีความคิดในการยอมรับความเท่าเทียมกัน ความเสมอภาคกันของมนุษย์ มีความตรงกันข้ามกับระบบวรรณะของฮินดู โดยมีความคิดที่ว่า มนุษย์จะปฏิบัติอะไร จะเป็นแบบไหน ขึ้นอยู่กับการกระทำของตนเอง ไม่ได้ขึ้นอยู่กับชาติกำเนิด ศาสนาพุทธไม่เน้นถึงรูปแบบการปกครอง แต่จะกล่าวถึงธรรมในการปกครองมากกว่า

ปรัชญากรีกโบราณถือเป็นปรัชญาการเมืองเริ่มแรกที่มีการถกเถียงกัน เกิดขึ้นจากชาวกรีกโบราณในยุคสมัยกว่า 2,000 ปี ขนเผ่าที่รบที่ปกครองโดยขุนพลและให้ค่านิยมสูงในเรื่องของความเป็นสหาย ขนเผ่าเหล่านี้รวมตัวกันเป็นสังคมที่ใหญ่ขึ้น มีจุดมุ่งหมายในการปกป้องและป้องกันตนเอง เกิดการสร้างนครรัฐ เช่น เอเธนส์และสปาร์ต้า โดยเอเธนส์ถือเป็นต้นกำเนิดของนักคิดซึ่งชอบตั้งคำถามและโต้แย้งกัน เพื่อสิ่งที่พวกเขาเรียกว่า philosophy หรือความรักในความรู้ เขาเหล่านั้นไม่ยอมรับในคำอธิบายเรื่องศาสนาหรือประเพณีที่มีมายาวนานอย่างง่าย ๆ แต่จะพยายามในการหาคำตอบโดยการตั้งคำถามกับสังคมว่า ศีลธรรมและการเมืองคืออะไร ทาสเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดการพัฒนาทางความคิด นักปรัชญากรีกในยุคสมัยนั้นมองว่า การเกิดมาเป็นทาสเป็นเรื่องธรรมชาติ ไม่มีนักปรัชญากรีกคนใดสนใจในการถกเถียงว่า ทาสเป็นเรื่องที่ชอบธรรมหรือไม่

บทสรุป

ปรัชญาและแนวคิดปรัชญาการเมืองยุคโบราณ เป็นความพยายามที่จะทดแทนความเห็น (opinion) ในเรื่องธรรมชาติของการเมือง ด้วยความรู้ในเรื่องธรรมชาติของสิ่งที่เป็นการเมือง ทั้งยังเป็นความพยายามที่จะรู้ทั้งธรรมชาติของสิ่งที่เป็นการเมืองและระเบียบทางการเมืองที่ถูก ที่ดี พร้อมกับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเมือง เพราะเป็นการเน้นรูปแบบการเมืองในลักษณะของอุดมคติ อุดมการณ์ แนวคิด การศึกษาวิเคราะห์ โดยยึดหลักจริยธรรมและคุณธรรมของผู้ปกครองว่า ที่ดีที่สุดหรือที่เลวที่สุดเป็นอย่างไร รูปแบบการปกครองที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์เป็นอย่างไร โดยเกิดจากการศึกษา ค้นคิดขึ้นมาเองของนักปราชญ์เป็นส่วนใหญ่ โดยไม่ได้มีการศึกษาทดสอบ วิเคราะห์ในเชิงวิทยาการที่เป็นที่ยอมรับได้ในหลักการว่า ถูกต้องเที่ยงตรง เพียงแต่อาศัยความมีชื่อเสียงและน่าเชื่อถือของเจ้าของแนวความคิดเท่านั้น ก็นำไปสู่แนวทางการปฏิบัติ ซึ่งผลที่ตามมาจึงเกิดการเมืองการปกครองในหลากหลายรูปแบบ หลายระบบ และหลายลัทธิ ซึ่งการศึกษาทฤษฎีการเมืองในสมัยโบราณนี้ จึงมีลักษณะเหมาะที่จะเป็นการศึกษาปรัชญา หรือประวัติศาสตร์มากกว่ารัฐศาสตร์ การศึกษาทฤษฎีการเมืองสมัยใหม่เริ่มจากหลังสงครามโลกครั้งที่สองมีความเป็นทฤษฎีมากขึ้น มีความน่าเชื่อถือค่อนข้างมีความเที่ยงตรงตามหลักวิธีการทางวิทยาศาสตร์มากขึ้น การแสวงหาข้อเท็จจริงและการวิเคราะห์ข้อเท็จจริงโดยวิธีทางศาสตร์ การสร้างทฤษฎีทางการเมือง จึงยึดหลักความเป็นจริงที่เป็นผลมาจากการวิจัย จึงมีข้อเท็จจริง หลักการและคุณค่า น่าจะเป็นเหตุผลเพียงพอที่จะใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติได้ อย่างไรก็ตาม แม้ทฤษฎีการเมืองจะใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ในการสร้างทฤษฎี แต่ไม่อาจถือว่าเป็นวิทยาศาสตร์แบบวิทยาศาสตร์ธรรมชาติได้ เพราะข้อเท็จจริงของพฤติกรรมทางการเมืองนั้นเปลี่ยนแปลงได้ ต่างจากข้อเท็จจริงทางวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ ซึ่งมีความเที่ยงตรง อาจพิสูจน์ได้ตลอดเวลา

เอกสารอ้างอิง

- ชรินทร์ สันประเสริฐ. (2554). **ปรัชญาและอุดมการณ์ทางการเมือง**. พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ปรีดี เกษมทรัพย์. (2552). **นิติปรัชญา**. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- พิสิษฐกุล แก้วงาม. (2550). สหวิทยาการสังคมศาสตร์ (มธ 120). กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์..
- วิทยาการ เชียงกุล. (2553). **ปรัชญาการเมือง เศรษฐกิจ สังคม**. พิมพ์ครั้งที่4. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สายธาร.
- สมบัติ จันทรวงศ์. (2556). **แนวคิดทั่วไปเกี่ยวกับการศึกษาปรัชญาการเมือง**. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- _____. (2535). **ปรัชญาการเมืองเบื้องต้น บทวิเคราะห์โสเกรตีส**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สมภาร พรหมทา. (2538). **ปรัชญาสังคมและการเมือง**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สิทธิ์ บุตรอินทร์. (2523). **ปรัชญาการเมืองเบื้องต้น**. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุขุม นวลสกุล, โกศล โรจนพันธุ์. (2548). **ทฤษฎีการเมือง**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สุรินทร์ พิศสุวรรณ. (2526). “การเรียนการสอนวิชาปรัชญาการเมืองเบื้องต้นในสถาบันอุดมศึกษาไทย. ใน รายงานเสนอต่อคณะกรรมการพัฒนาการเรียนการสอนและประเมินผลการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526. (อัดสำเนา).
- Leo Strauss and Joseph Cropsey (eds). (1963). **History of Political Philosophy**. Rand McNally & Company, Chicago.
- _____. (1959). **What is Political Philosophy? and other studies**. The Free Press : New York.
- Stephen D. Tansey. (2004). **Politics : the basic**. 3rd Edition. London : Routledge.